

Нагнибіда В. І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітникНауково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака

Національної академії правових наук України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІМПЕРАТИВНИХ НОРМ ПІД ЧАС ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У ПОРЯДКУ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Анотація. Стаття присвячена аналізу поняття, змісту та ключових особливостей застосування імперативних норм у процесі правозастосування, розгляду й вирішення спорів у міжнародному комерційному арбітражі. Установлено, що сутність і мета застосування імперативних норм як самостійного інституту та функціонального механізму регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, є взаємопов'язаними. Автор досліджує правову природу колізійного методу регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, і місце імперативних норм у відповідному механізмі. У цьому зв'язку наголошується, що звернення до імперативних норм як застосовного права не вступає в протиріччя із засадами колізійного методу регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, а лише у виключних, установлених законом випадках, коригує приписи колізійного права.

Стосовно розмежування категорій імперативних норм і публічного порядку в статті стверджується, що імперативні норми застосовуються точково у визначених випадках і до конкретних правовідносин або навіть їх аспектів, а застереження про публічний порядок стосується наперед невизначеного кола ситуацій, що вже виникали (з чого складається відповідна судова та арбітражна практика) або можуть виникнути в майбутньому. Тому можна говорити про те, що застереження про публічний порядок є більш широким поняттям, має запобіжну та пасивну роль у механізмі правового регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, тоді як імперативні норми є конкретно визначеними та наділені законодавцем активною роллю.

Резюмується, що поняття імперативних норм, що застосовуються під час вирішення спорів складом арбітражу, охоплює імперативні норми матеріального права, застосовного до суті спору, правові положення, що регулюють окремі аспекти дійсності арбітражного розгляду (чинність і виконуваність арбітражної угоди, здатність сторін до її укладення, арбітрабельність предмета спору), та основоположні процесуальні приписи, дотримання яких як вимагається *lex arbitri*, так і входить до усталеного в розвинених країнах обсягу транснаціонального публічного порядку. При цьому імперативні норми як матеріального, так і процесуального права відповідного правопорядку повністю не замінюють собою застосовного права, обраного сторонами в силу дії принципу автономії волі, а лише коригують або доповнюють положення останнього в окремих, конкретно визначених питаннях.

Ключові слова: імперативні норми, міжнародний комерційний арбітраж, застосовне право, арбітражний розгляд, колізійне право, *lex arbitri*, публічний порядок.

Постановка проблеми. Імперативні або надімперативні норми, інколи норми безпосередньої дії (*mandatory rules of law, lois de police*), є інститутом міжнародного приватного права (далі – МПРП), застосування якого, утім, у контексті арбітражу вже давно вийшло за межі виключно колізійного регулювання МПРП. Концепція імперативних норм справляє значний вплив на процес правозастосування, розгляду й вирішення спорів у міжнародному комерційному арбітражі, порядок визнання та виконання арбітражних рішень. Попри те що класичним підходом до наукового аналізу цього питання варто вважати розгляд імперативних норм як надімперативних положень національного матеріального права, що переважають над установленими міжнародним приватним правом колізійними прив'язками [1, с. 105] і визначеним на їх основі правопорядком чи його окремими правовими нормами, у світлі потреб теорії та практики арбітражного розгляду доречним убагацьється ширший підхід, який буде обґрунтовано нами далі. Зауважимо, що в тексті статті використовуватимемо поняття імперативних і надімперативних норм як синонімічні.

Окремих питань застосування надімперативних норм у міжнародному комерційному арбітражі торкалася низка українських і зарубіжних учених, зокрема В.В. Балдинюк, Є.Д. Боярський, С.Ю. Гришко, Б.Р. Карабельніков, К. Лібшер, Л. Містеліс, Т. Нідермайер, Я. Паульсон, О.С. Перепелинська, Х. Фазілатфар та інші. При цьому цілісного дослідження загального механізму впливу імперативних норм на процес розгляду й вирішення спорів у порядку міжнародного комерційного арбітражу досі не проведено.

Отже, **метою статті** є дослідження поняття та загальних рис інституту імперативних норм МПРП крізь призму його впливу на процес правозастосування в міжнародному комерційному арбітражі, визнання і приведення до виконання арбітражних рішень, а також аналіз випадків, коли склад арбітражу зобов'язаний застосовувати й/або враховувати імперативні норми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найчастіше поняття імперативних норм розкривається дослідниками через ключову рису останніх – їх обов'язковий характер, указуючи, що ними є норми права, які повинні застосовуватися до угоди, яка включає іноземний елемент, незалежно від права, що регулює таку угоду. Отже, імперативні норми не можуть бути виключені або від них не може бути відступлено за згодою сторін [2, с. 1], що в теорії колізійного права трансформується в механізм заміни норм права, обраних сторонами або

визначених судом (арбітражем), відповідними імперативними нормами. Іншими словами, імперативні норми права повинні застосовуватися до міжнародного правовідношення незалежно від права, що регулює таке правовідношення [3, с. 275]. Є.Д. Боярський до основних ознак надімперативних норм у МПРП зараховує: 1) безпосередність застосування до правовідносин, усупереч приписам як колізійних норм, так і норм компетентного права, визначеного на їх підставі; 2) особливо важливий характер цих норм. У зв'язку з цим, як підкреслює вчений, мета, на реалізацію якої спрямована надімперативна норма, в очах законодавця є настільки важливою, що він ставить її вище за мету, на реалізацію якої спрямоване колізійне право взагалі [4, с. 104–105].

Проте звернення до імперативних норм як застосовного права не вступає в протиріччя із засадами колізійного методу регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, а лише у виключних, установлених законом випадках, коригує приписи колізійного права. Правова природа колізійних норм розкривається через їх призначення для розв'язання юридичних колізій або запобігання юридичним колізіям між законами різних держав і визначення, право якої держави підлягає застосуванню до конкретного правовідношення [5, с. 13]. Натомість надімперативні норми міжнародного приватного права, на думку дослідників, варто розуміти як засіб матеріально-правового методу міжнародного приватного права, що спрямований на забезпечення особливо важливих інтересів держави, тому наділений здатністю застосовуватися всупереч колізійно-правовому методу та/або автономії волі сторін [6, с. 237]. Подібно до застереження про публічний порядок, механізм застосування імперативних норм у рамках міжнародного приватного права не підриває основ колізійного регулювання, а лише окреслює його межі. При цьому, на відміну від концепції публічного порядку, надімперативні норми застосовуються за іншим принципом: тоді як застереження про публічний порядок спрямовано на недопущення настання несумісних із публічним порядком форуму наслідків застосування іноземної правової норми або виконання арбітражного рішення, імперативні норми застосовуються безпосередньо в силу нормативної вказівки, без аналізу й звернення до норм права, визначеного згідно з автономією волі сторін або на основі інших колізійних прив'язок. Імперативні норми застосовуються точково у визначених ними випадках і до конкретних правовідносин або навіть їх аспектів, а застереження про публічний порядок стосується наперед невизначеного кола ситуацій, що вже виникали (з чого складається відповідна судова й арбітражна практика) або можуть виникнути в майбутньому. Тому можна говорити про те, що застереження про публічний порядок є більш широким поняттям, відіграє запобіжну та пасивну роль у механізмі правового регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, тоді як імперативні норми є конкретно визначеними та наділені законодавцем активною роллю.

Зі сказаного випливає застосування імперативних норм за принципом прямої дії, що означає безпосереднє звернення правозастосовного органу (суду або арбітражу) до положень, що визначені відповідним правопорядком як імперативні. Так, відповідно до ст. 14 Закону України «Про міжнародне приватне право» [7], правила цього Закону не обмежують дії імперативних норм права України, що регулюють відповідні

відносини, незалежно від права, яке підлягає застосуванню. Суд незалежно від права, що підлягає застосуванню, відповідно до цього Закону, може застосовувати імперативні норми права іншої держави, які мають тісний зв'язок з відповідними правовідносинами, за винятком, установленим частиною 1 цієї статті. При цьому суд повинен брати до уваги призначення та характер таких норм, а також наслідки їх застосування або незастосування. Прикладом посилання на пряме застосування імперативних норм права України є абз. 2 п. 6 ч. 1 Кодексу торговельного мореплавства України [8], згідно з яким межі відповідальності судновласника й оператора ядерного судна, що плаває під прапором іноземної держави, регулюються законом держави, під прапором якої плаває судно. Якщо ці межі нижчі від установлених цим Кодексом, то під час розгляду спору про відповідальність у суді або господарському суді України застосовуються положення цього Кодексу.

У контексті міжнародного комерційного арбітражу імперативні норми розглядаються як одне з важливих обмежень автономії волі сторін і меж розсуду складу арбітражу в частині визначення застосовного матеріального та процесуального права при підпорядкуванні договору й суті спору певному правопорядку [9, с. 606–617] чи не прив'язаним до останнього джерелам транснаціонального права, як-то *lex mercatoria*. Такі обмеження автономії волі є проявом ідей національного суверенітету та спрямовані на захист публічних інтересів, що проявляються в обов'язковості застосування певних імперативних норм на території, де здійснюються юридично значимі дії [10, с. 63]. На увагу заслуговує й проблема обов'язку складу арбітражу застосовувати та/або враховувати під час розгляду справи й постановлення арбітражного рішення імперативні норми країни місця арбітражу, правопорядку, з яким пов'язаний договір чи питання правосуб'єктності сторони спору, приписи країни місця (місць) потенційного виконання арбітражного рішення, що корелює з обов'язком арбітрів постановити виконуване рішення.

Установлені вище ознаки імперативних норм закладено й у дефініцію переважаючих імперативних норм, яка подається в ч. 1 ст. 9 Регламенту (ЄС) Європейського Парламенту та Ради «Про право, яке підлягає до застосування щодо договірних зобов'язань» № 593/2008 (Регламент «Рим І») [11]: переважаючими імперативними положеннями є положення, дотримання яких визнано країною як таке, що має принципове значення для охорони її публічних інтересів, таких як політичний, соціальний чи економічний устрій, такою мірою, що вони підлягають застосуванню до будь-якої ситуації, яка підпадає під їх дію, незалежно від того, яке право в іншому випадку підлягало б застосуванню до договору згідно із цим Регламентом. Також, згідно з ч. 3 цієї ж статті Регламенту «Рим І», також може надаватися дія переважаючим імперативним положенням права країни, де зобов'язання, що виникають на підставі договору, повинні бути або були виконані, тією мірою, якою ці положення роблять виконання договору незаконним. Під час вирішення питання про надання чинності цим положенням повинні враховуватися їх характер і мета, а також наслідки їх застосування або незастосування.

Отже, сутність і мета застосування імперативних норм як самостійного інституту й функціонального механізму регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, є взаємопов'язаними: безпосередність та обов'яз-

ковість застосування імперативних норм, незалежно від права, обраного сторонами або визначеного юрисдикційним органом (судом, арбітражем), пов'язана з їх обов'язковим характером, прямо визначеним у нормативних актах чи встановлювана на основі тлумачення їх положень. Тому погоджуємося з позицією, що лише особлива законодавча політика, яка виражається чітко сформульованою нормою матеріального права, у поєднанні з наявністю тісного зв'язку ситуації з відповідною правовою системою є підставою для відходу від загального колізійного принципу, згідно з яким зобов'язальне правовідношення, ускладнене іноземним елементом, регулюється правом, обраним сторонами договору або встановленим внаслідок колізійного відсилання [12, с. 387].

Імперативні норми можуть мати національний, міжнародний або наднаціональний характер, слугувати положеннями матеріального або процесуального права за предметом регулювання та правовою природою. Національні або внутрішні імперативні норми приймаються законодавчим органом відповідної держави й можуть стосуватися широкого переліку питань: установлювати та захищати принципи функціонування вільного ринку, бути частиною конкурентного, антимонопольного законодавства, нормативної бази захисту прав споживачів, валютного контролю, охорони навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності, регулювати особливості агентських договорів [3, с. 275], установлювати додаткові вимоги до інших видів договорів, правила ліцензування окремих видів підприємницької діяльності, передбачати невідповідність тих чи інших договірних штрафних санкцій [13] тощо. Натомість джерелами імперативних норм міжнародного та наднаціонального характеру є міжнародні договори, або загальне публічне міжнародне право, або ж акти, прийняті наднаціональними організаціями (наприклад, конкурентне право Європейського Союзу) [13].

До імперативних норм національного характеру можливо зарахувати ч. 2 та ч. 3 ст. 17 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [14], згідно з якими суб'єкту господарювання України забороняється укладати зовнішньоекономічні договори (контракти) стосовно міжнародних передавати будь-які товари або брати участь у їх виконанні в будь-який інший спосіб, ніж це передбачено цим Законом, якщо їм стало відомо, що такі товари можуть бути використані іноземною державою або іноземним суб'єктом господарської діяльності з метою створення зброї масового знищення чи засобів її доставки. Суб'єкт господарювання, державний замовник у сфері оборони зобов'язаний відмовитися від виконання зовнішньоекономічного договору (контракту) стосовно здійснення міжнародної передачі будь-якого товару, якщо йому стало відомо, що товар буде використано в інших цілях або іншим кінцевим споживачем, ніж це визначено в такому договорі (контракті) чи пов'язаних із ним документах, на підставі яких отримано дозвіл, висновок або міжнародний імпортерський сертифікат. Також варто згадати положення ст. 2 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [15], відповідно до якої цей Закон застосовується до відносин, у яких беруть участь суб'єкти господарювання у зв'язку з недобросовісною конкуренцією, у тому числі в разі вчинення ними дій за межами України, якщо ці дії мають чи можуть мати негативний вплив на конкурен-

цію на її території, якщо інше не встановлено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Варто погодитися і з позицією, що до надімперативних норм національного права належить норма ч. 5 ст. 13 Цивільного кодексу України [16], згідно з якою не допускаються використання цивільних прав з метою неправомірного обмеження конкуренції, зловживання монопольним становищем на ринку, а також недобросовісна конкуренція [17, с. 91].

За цілями нормативного регулювання імперативні норми також розподіляють на ті, що: 1) спрямовані на захист публічного порядку (інтересів), до яких зараховують експортно-імпортерські обмеження, торговельні ембарго, антимонопольне законодавство, законодавство про боротьбу з корупцією, у сфері валютного регулювання тощо; 2) захищають слабку сторону угоди, зокрема законодавство про захист прав споживачів, норми щодо захисту інвестицій, законодавство, що регулює відповідальність перевізників, тощо [18, с. 161].

Для міжнародного комерційного арбітражу більшою чи меншою мірою значення мають усі означені класифікації імперативних норм, особливо інтеграція в арбітражну процедуру та взаємодія матеріальних і процесуальних імперативних норм. Можна виокремити декілька ситуацій впливу імперативних норм певного форуму на арбітражний розгляд і постановлене за його результатами арбітражне рішення:

1) необхідність застосування імперативних норм матеріального права до договору та/або сутності спору, що зумовлюється зазвичай безпосередньо приписами застосовного матеріального права, обраного сторонами або визначеного складом арбітражу;

2) здійснення впливу на матеріально-правове регулювання договірних відносин, що є предметом спору, імперативних норм права іншого, ніж обране сторонами або визначене складом арбітражу, зокрема, за наявності юридичного зв'язку між стороною або відповідним договором (його елементами, місцем виконання тощо) з відповідним правопорядком. При цьому в обох з окреслених вище випадків мова йде саме про застосування окремих імперативних норм форуму, а не всієї правової системи останнього, що зумовлює співіснування таких норм із відмінним *lex contractus*. Тому склад арбітражу, за справедливим твердженням Б.Р. Карабельнікова, *поряд з обраним сторонами договірним статутом* (виділення наше – *В. Н.*) повинен вивчати й питання про наявність і доцільність застосування надімперативних норм цивільного права [12, с. 387];

3) необхідність урахування та дотримання імперативних норм *lex arbitri*, тобто обов'язковості виконання вимог стосовно процедури арбітражного розгляду, що встановлюються правом місця арбітражу;

4) необхідність виконання приписів застосовного права, що визначає дійсність арбітражу як такого – чинність і виконувальність арбітражної угоди, здатність сторін до її укладення, можливість об'єкта спору бути предметом арбітражного розгляду тощо. Визначення конкретного правопорядку, що регулює ці питання, є складним з отриманням відмінних результатів на різних стадіях арбітражного розгляду: від застосування права місця арбітражу або іншого права, якому сторони могли підпорядкувати питання дійсності арбітражної угоди чи арбітражності на стадії ініціювання арбітражного розгляду, до

звернення до права місця визнання й виконання арбітражного рішення, імперативні норми якого й можуть становити частину публічного порядку форуму або виключати відповідний спір з категорії арбітрабельних згідно з положеннями Нью-Йоркської конвенції 1958 р.

Розвиваючи сказане, заслугоує на увагу позиція К. Лібшера, який пропонує можливими прив'язками для застосування надімперативних норм складом арбітражу такі випадки: 1) надімперативна норма є частиною застосовного до договору права; 2) надімперативна норма є частиною публічного порядку права, що діє в місці проведення арбітражного розгляду; 3) надімперативна норма є частиною права, що діє в місці проведення до виконання арбітражного рішення [19, с. 78].

Останні два випадки, на нашу думку, потребують уточнення. Так, обсяг застосування імперативних норм як частини *lex arbitri* складом арбітражу охоплює не лише ті з них, що є частиною публічного порядку, а й ті імперативні норми права місця арбітражу, що встановлюють процесуальні вимоги до проведення арбітражного розгляду, від яких сторони не можуть відступити, і визначають легітимність арбітражу як такого – дійсність і виконувальність арбітражної угоди, суб'єктивну та об'єктивну арбітрабельність тощо. Необхідність урахування як матеріальних (якщо право місця арбітражу та застосовне матеріальне право є одним і тим ж правопорядком), так і процесуальних імперативних норм *lex arbitri*, окрім безпосередніх указівок на це у відповідних національних актах, зумовлена й можливістю скасування арбітражного рішення судом держави місця арбітражу у випадку їх порушення. Наприклад, ч. 2 ст. 34 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [20] поряд із суперечністю арбітражного рішення публічному порядку України до підстав скасування арбітражного рішення судом зараховує й серед іншого невідповідність складу третейського суду чи арбітражної процедури угоди сторін, якщо тільки така угода не суперечить будь-якому положенню цього Закону, від якого сторони не можуть відступити, або за відсутності такої угоди невідповідність цьому Закону; а також визначення судом *ex officio*, що об'єкт спору не може бути предметом арбітражного розгляду за законодавством України.

Стосовно ж застосування імперативних норм як частини права місця визнання та приведення до виконання арбітражного рішення Нью-Йоркська конвенція 1958 р. (ст. V (2) (a) (b)) та національне законодавство держав-членів цієї Конвенції передбачають вужчий перелік випадків, до яких належать: 1) звернення до національного законодавства (а саме до його імперативних норм) для визначення судом питання об'єктивної арбітрабельності, *i.e.* можливості об'єкта спору бути предметом арбітражного розгляду згідно з відповідними імперативними нормами; 2) суперечності визнання та приведення до виконання арбітражного рішення публічному порядку країни місця виконання.

У світлі другої з підстав варто підкреслити, що, отже, застосування імперативних норм країни місця визнання й виконання арбітражного рішення та відмова в такому визнанні й виконанні на підставі суперечності арбітражного рішення цим нормам можливі лише за умови належності останніх до тих правових положень, що конституюють публічний порядок відповідної держави. У рекомендаціях Асоціації міжнародного права (*International Law Association – ILA*),

викладених 2002 року у фінальному звіті стосовно публічного порядку як бар'єру для виконання міжнародних арбітражних рішень [21], із цього приводу наголошується на тому, що порушення простої «імперативної норми» (тобто норми, яка є обов'язковою, але не є частиною міжнародного публічного порядку держави, щоб зумовлювало б її застосування в розглянутій справі), не має перешкоджати визнанню або виконанню арбітражного рішення, навіть коли зазначене правило є частиною права місця виконання рішення, права, що регулює договір, права місця виконання договору або права місця арбітражу (рекомендація 3 (a)). На пояснення цієї рекомендації далі зазначається, що «імперативна норма» означає імперативну норму права, яку неможливо виключити за домовленістю сторін, тоді як невідповідність імперативній нормі не повинна сама по собі бути підставою для відмови у виконанні арбітражного рішення. Тільки порушення тих обов'язкових правил, які водночас є частиною публічного порядку, може бути підставою для відмови у виконанні. Із цього приводу Б.Р. Карабельніков підкреслює, що не можна будь-яку невідповідність арбітражного рішення (або наслідків його виконання) національному законодавству вважати порушенням публічного порядку: тільки порушення в результаті виконання арбітражного рішення норм публічного права, що становлять основи правопорядку, або надімперативних норм цивільного права може дати привід послатися на порушення публічного порядку [12, с. 384].

Висновки. Отже, поняття імперативних норм, що застосовуються під час вирішення спорів складом арбітражу, охоплює імперативні норми матеріального права, застосовного до суті спору, правові положення, що регулюють окремі аспекти дійсності арбітражного розгляду (чинність і виконувальність арбітражної угоди, здатність сторін до її укладення, арбітрабельність предмета спору) та основоположні процесуальні приписи, дотримання яких як вимагається *lex arbitri*, так і входить до усталеного в розвинених країнах обсягу транснаціонального публічного порядку. При цьому імперативні норми як матеріального, так і процесуального права відповідного правопорядку повністю не замінюють собою застосовного права, обраного сторонами в силу дії принципу автономії волі, а лише коригують або доповнюють положення останнього в окремих, конкретно визначених питаннях.

Література:

1. Балдинюк В. Положення про обхід закону та дія імперативних (надімперативних) норм. *Український часопис міжнародного права*. 2005. № 1. С. 101–106.
2. Fazilatfar H. *Overriding Mandatory Rules in International Commercial Arbitration*. Edward Elgar Publishing Limited, 2019. 224 p.
3. Mayer P. *Mandatory Rules of Law in International Arbitration*. *Arbitration International*. 1986. № 2. P. 274–293.
4. Боярський С.Д. Обмеження застосування колізійних норм у міжнародному приватному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 219 с.
5. Стрельцова С.Д. До дискусії щодо змістовних положень колізійного права. *Правова держава*. 2011. № 13. С. 13–16.
6. Боярський С.Д. Інститут надімперативних норм у міжнародному приватному праві України: характер дії та методологічна приналежність. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2013. Том 26 (65). № 2-1. Ч. 1. С. 232–239.

7. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.
8. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
9. Poudret J.-F., Besson S. *Comparative Law of International Arbitration*. Sweet & Maxwell, 2007. 952 p.
10. Baniassadi M.R. Do Mandatory Rules of Public Law Limit Choice of Law in International Commercial Arbitration. *Berkeley Journal of International Law*. 1992. Vol. 10. Issue 1. P. 59–84.
11. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32008R0593>.
12. Карасьников Б.П. *Международный коммерческий арбитраж : учебник*. Москва : Инфотропик Медиа, 2012. 576 с.
13. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2016. URL: <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>.
14. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20.02.2003 № 549-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>.
15. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
16. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.
17. Ребриш Б.Ю. Застосування судами України надімперативних норм при розгляді справ, що виникають із транскордонної недобросовісної конкуренції. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 136. С. 89–105.
18. Крохмаль В. Применение императивных норм в арбитраже. *Материалы III Международных арбитражных чтений памяти академика Побирченко И.Г. : сборник докладов*. Киев : МКАС при ТПП Украины, 2016. С. 160–166.
19. Либшер К. Императивные нормы в международном коммерческом арбитраже. *Третейский суд*. 2005. № 1. С. 69–80.
20. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24.02.1994 № 4002-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 25. Ст. 198.
21. Mayer P., Sheppard A. Final ILA Report on Public Policy as a Bar to Enforcement of International Arbitral Awards. *Arbitration International*. 2003. 19 (2). P. 249–263.

Nahnybida V. General characteristics and cases of application of mandatory rules of law in resolving disputes by international commercial arbitration

Summary. The article is devoted to the analysis of the concept, content and key features of the application of mandatory rules of law in the process of enforcement of law, consideration and settlement of disputes in international commercial arbitration. It is established that the essence and purpose of the application of mandatory rules as an independent institution and a functional mechanism for regulating private law relations complicated by a foreign element are interrelated. The author explores the legal nature of the conflict method of regulating private law relations complicated by a foreign element, and the place of mandatory rules of law in the relevant mechanism. In this regard, it is emphasized that recourse to mandatory rules of law as applicable law does not contradict with the principles of the conflict method of regulating private law relations complicated by a foreign element, but only applies in exceptional cases established by law, correcting the provisions of conflict law.

With regard to the distinction between the categories of mandatory rules and public policy, the article argues that mandatory rules apply in certain cases and to specific legal relationships or even their aspects, and the public policy clause applies to a predetermined range of situations that have already arisen (in judicial or arbitration case law) or may arise in the future. Therefore, we can say that the reservation to public order is a broader concept, has a preventive and passive role in the mechanism of legal regulation of private law relations complicated by a foreign element, while the mandatory rules are specifically defined and given an active role by the legislator.

It is summarized that the concept of mandatory rules used in resolving disputes by the arbitration covers the mandatory rules of substantive law applicable to the substance of the dispute, legal provisions governing certain aspects of the validity of the arbitration (validity and enforceability of the arbitration agreement, the ability of the parties to conclude it, arbitrability of dispute's subject matter) and fundamental procedural requirements, compliance with which is required both by the *lex arbitri* and is part of the established in developed countries the scope of transnational public order. At the same time, the mandatory rules of both substantive and procedural law of the relevant legal order do not completely replace the applicable law chosen by the parties by virtue of the principle of party autonomy, but only correct or supplement the latter in certain specific issues.

Key words: mandatory rules of law, international commercial arbitration, applicable law, arbitration process, conflict of laws, *lex arbitri*, public policy.